

10. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косьміна та ін. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.
11. Шевчук Л.В. Дети и народное творчество. – М.: Просвещение, 1985. – 128 с.

*Анатолій Бровченко
(Київ, Україна)*

ЕТНОДИЗАЙН ДЕРЕВ'ЯНОЇ ІГРАШКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ГАЛУЗІ ДЕРЕВООБРОБКИ

У статті проводиться думка про важливість навчання етнодизайну майбутніх педагогів професійної освіти. Зазначається, що концептуально-методичною основою етнодизайну має виступати традиційне декоративно-вжиткове мистецтво. Автор обґрунтовує, що саме іграшка має бути одним із напрямів навчання етнодизайну майбутніх педагогів. У статті викладені методичні особливості навчання майбутніх педагогів професійної освіти етнодизайну дерев'яної дитячої іграшки. В ній представлені деякі результати навчання студентів етнодизайну дерев'яної іграшки у вигляді фотознімків їхніх робіт.

Ключові слова: етнодизайн, дерев'яна іграшка, декоративно-вжиткове мистецтво, етнічне середовище, «лівопівкульні» особистості, «правопівкульні» особистості, «школа-учнівства», дизайн-групи.

The article is about the importance of training ethnodizayna future educators of vocational education. It is noted that the traditional concept of teaching should be decorative and applied arts. The author gives evidence that the traditional toy should be one of the areas of training ethnodizable future educators. The article describes the methodical features of the training of future teachers of professional education of ethnodizable wooden children's toys. The author presented the results of training students of ethnodizable toys in the form of photographs of their works.

Key words: ethnodizayn, wooden toy, decorative and applied art, ethnic environment, «left-hemispheric» personalities, «right-hemispheric» personalities, «school of discipleship», design-groups.

У попередніх роботах, з зазначеної теми: «Вертеп як різновид українського етнодизайну», «Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання» ми розглядали засадничі принципи навчання майбутніх педагогів-етнодизайнерів. Навчання етнодизайну традиційної дерев'яної іграшки є складовою такої підготовки.

Метою статті є розкриття особливостей навчання етнодизайну дерев'яної іграшки майбутніх педагогів професійної освіти.

Якщо основним мірилом є людина, екологія її душі, збереження і розвиток кращих її природних задатків та якостей – іншого шляху немає, тільки використання неоціненної спадщини, духовної і мистецької практики наших далеких і близьких предків може забезпечити перспективу розвитку і майбутнє.

Нині розрив між ручним та промисловим виробництвом предметних форм і втрачений, з огляду на це, компонент духовності, на наш погляд, повинен компенсуватися широкодіапазонним мистецтвом етнодизайну.

«Дизайн і його новий напрям етнодизайн повинні стати невід'ємною складовою, загальної, професійної і вищої освіти, оскільки етнодизайн вимагає функціональні методи матеріального пізнання та розвитку етнічної ідентичності» [1].

«Іграшка завжди є важливою складовою культури народу. Яка культура, така і іграшка. Вона, як знаряддя культури в особливій «згорнутій» формі, передає стан сучасної культури, напрямок руху до розвитку і життя, чи до занепаду та смерті, чи до взаєморозуміння чи до відчуження» [2].

Останній час інтерес до іграшки у світовій культурі посилюється. Адже світ розуміє, що іграшка – це посередник між культурою і природою. А найкращим вчителем і є сама Природа.

Найден О. зазначає, що «потреба в іграшці, грі збільшується з розвитком цивілізації та розвитком суспільного прогресу. Економічно і економічно розвинені країни споживають значно більше іграшок ніж ті, які розвиваються а бо перебувають в стані занепаду. Відтак і індустрія іграшки вже давно набула значної потужності, а нині за розмахом може конкурувати з рядом основних видів виробництва [3].

На думку Л. Герус: «Одним із напрямів актуалізації народної іграшки, як і загалом народного мистецтва, у культурному процесі ХХІ ст. є використання її традицій у дизайні промислової іграшки, що не лише допоможе подолати широку пропозицію у крамницях строкатих і часто недоброякісних, навіть шкідливих для здоров'я дитини іграшок іноземного виробництва, а й суттєво прислужитися економічному піднесенню України. Адже відомо, що розвинені країни світу досягли високого рівня життя завдяки дбайливому ставленні до національної культури, яке забезпечило їх інтеграцію в сучасність» [2].

Проста і доступна щодо виготовлення, вона здатна задовольнити естетичні запити людей, розвивати їхню конструкторську фантазію й наміри щось зробити самому.

За розвідками Л. Герус: «Українська дерев'яна народна іграшка складається з 8 типологічних груп: знаряддя праці та господарський інвентар; посуд та кухонне начиння; меблі; музичні інструменти; засоби пересування, іграшки які зображують людей, тварин, птахів; іграшкова зброя; іграшки які не мають аналогів у природі та предметному світі і є засобами для ігор рухливих і логічних [4].

Майбутній педагог професійної освіти має бути компетентним в етнодизайні дитячої іграшки. В даному випадку, розглядається дизайн-підготовку майбутніх викладачів професійної освіти галузі знань 01 Освіта, спеціальності 015 Професійна освіта. Деревообробка. Етнодизайном дерев'яної іграшки майбутні педагоги займаються на заняттях з предмету «Конструювання і дизайн меблів», «Художня обробка деревини» та на гуртку «Традиційна декоративно-вжиткова творчість і етнодизайн», де іграшки проектуються і виготовляються не тільки як самостійні об'єкти гри, а і як елементи меблів та меблевий декор.

Конкурентноздатними можуть бути тільки вироби, які, крім якісних і функціональних характеристик, задовольняють естетичні смаки споживачів на основі вироблених тисячоліттями традицій етнодизайну. Тому успіх нових виробничих технологій залежатиме від особистості, яка отримала виховання та освіту на основі етнотрадицій декоративно-вжиткового мистецтва, перевірених тисячоліттями.

Народне мистецтво - це дія, природна, логічна, ефективна, технологічна дія людської руки та інструмента, виготовленого за тим же принципом. Це спосіб, що дає можливість особистості вільно і повно реалізувати в матеріалі індивідуальну мистецьку силу через традиційну колективну технологію. Це безпосередній і найпростіший педагогічний шлях ефективного формування творчих педагогів-дизайнерів професійної освіти галузі деревообробки, і не тільки.

Як зазначає А. Руденченко: «Концептуально-методичною основою професійної підготовки майбутніх дизайнерів має виступати декоративно-вжиткове мистецтво: що забезпечує не тільки збереження неоцінених традицій і культури, а й дозволяє далі розвивати національні традиції в сучасних умовах»[5].

Застосовувана нами методика проведення занять з етнодизайну дерев'яної

іграшки враховує висновки науковців щодо професійних можливостей «лівопівкульних» і «правопівкульних особистостей» або особистостей гармонійно розвинених (право-лівопівкульних). Люди, які обробляють інформацію з переважною допомогою лівої півкулі, схильні вирішувати професійні проблеми шляхом логічного мислення. Вони удосконалюють існуючий процес або продукт, схильні до раціоналізаторства. Студенти з такою функціональною асиметрією мозку ефективніше себе реалізують у безпосередній передачі знань і вмінь від майстра до учня (школа учнівства). Інша група людей, яка обробляє інформацію переважно за допомогою правої півкулі мозку, вирішує проблеми інтуїтивним способом, мислить образно, володіє зоровою пам'яттю краще, аніж слуховою чи кінестетичною. Вони схильні до винаходів, пошуку і формування нових ідей. Студенти такого типу мислення в ході навчання краще виявляють свої здібності у процесі проектно-художньої діяльності.

Нами було проведено тестування студентів на предмет виявлення «лівопівкульних», «правопівкульних» та «право-лівопівкульних» особистостей. За результатами тестів, студентам було запропоновано створити «дизайн-групи», котрі б включали лівопівкульних і правопівкульних особистостей а гармонійно розвиненим (право-лівопівкульним) пропонувалося працювати самостійно. Якщо студенти із яскраво вираженою функціональною асиметрією мозку вирішували не входити до такої групи і працювали самостійно то спостерігалось намагання представників понятійно-логічної сфери мислення співпрацювати з представниками образної сфери мислення. «Логікам» не вистачало творчої уяви (гіперболізації, аглютинації, загострення, схематизації, типізації), емоцій, пов'язаних з роботою уяви (здивування, здогаду, сумніву і впевненості, радості) тобто студентам з домінують «лівопівкульного» (логічно-понятійного) мислення не вистачало «правопівкульного» (художньо-образного) підходу до вирішення проектних завдань на стадії трансформації, де значною є роль інтуїції, творчої наснаги. Така співпраця допомагала ефективно вирішувати проблеми етнодизайну дерев'яної іграшки.

Також, у ході навчання етнодизайну дерев'яної іграшки, для нас було важливим поєднати явище функціональної симетрії мозку та функціонування «школи-учнівства».

«Учнівство» – як традиційна форма передачі майстерності, яка засвоюється в безпосередній наочності, у процесі живого творчого контакту в колективі.

Ми розглядаємо традиції «школи-учнівства» в традиційному декоративно-вжитковому мистецтві як перспективну організаційну форму для підготовки компетентних фахівців з основ етнодизайну.

Фактор гармонійно-розвиненої особистості майстра-педагога є необхідним для реалізації ідеї «школи учнівства» в процесі підготовки майбутніх педагогів професійної освіти.

За нашими дослідженнями та дослідженнями науковця та дизайнера А. Руденченко [1], ефективність навчання етнодизайну багато в чому визначається станом навколишнього предметно-розвивального середовища.

Нами було створене локальне етнічне предметно-розвивальне середовище в лабораторії технічної та декоративно-вжиткової творчості, де проводилося навчання етнодизайну дерев'яної іграшки. Лабораторія декорувалась етнічними орнаментами і візерунками характерними для виробів з деревини. На полицях були представлені вироби народних майстрів України по текстилю, кераміці, металу і деревині. На стендах розміщені ілюстрації, фотознімки робіт протодизайнерів та сучасних етнодизайнерів. У шафі знаходилася література про національний фольклор та побут українців, каталоги робіт з виставок та пленерів сучасних майстрів декоративно-вжиткового мистецтва, ілюстрації, таблиці щодо особливостей форм і декору виробів регіональних осередків традиційних ремесел і промислів. У приміщенні певний час звучала етномузика.

Засоби, які стимулювали творчі здібності студентів, були походи в музеї:

Декоративно-вжиткового мистецтва, Історії України, Державного музею архітектури та побуту України, прослуховування музичних творів народної творчості, споглядання картини в Національному художньому музеї України, участь у етносвятах, фестивалях, майстер-класах народних майстрів.

Все це допомагало «занурити» студентів в енергетику традиційного етнічного середовища.

В ході роботи студентам давалося завдання, використовуючи наукову літературу з етнографії, за зразками музейних експонатів традиційного декоративно вжиткового мистецтва, фотознімків виробів протодизайнерів, виділити найхарактерніші етнокультурні особливості форм і декору виробів з деревини. А потім намагатися синтезувати ці виділені характерні особливості з новітніми досягненнями в науці, культурі, виробництві.

Увагу студентів приверталася до можливості градації традиційності у творах етнодизайну:

- за зовнішніми пластичними і декоративними ознаками твори аналогічні до традиційних народних, але відрізняються за технологією (нові барвники, технічні пристосування, обробки різних матеріалів);

- за майстерністю виконання;

- пластичні форми конструкцій інші, ніж традиційні, але збережений емоційний, декоративний мотив оздоблення;

- роботи, де старі, традиційні мотиви трансформуються у нові художні якості, внаслідок застосування нових матеріалів і технологій;

- твори, які зберігають старий колорит, але мають змінений мотив декору або запозичений з інших галузей декоративно-вжиткового мистецтва, які є автентично однорідними;

- твори, у яких дух народного характеру (українська ментальність) втілений у матеріалі без очевидного зв'язку з національними традиціями.

Акцентувалося, що в етнодизайні, як і традиційному народному мистецтві, високий естетичний рівень виробу досягається:

- завдяки порушенню пропорції (для увиразнення декору, органічності в поєднанні з формою);

- завдяки поєднанню художньої правдивості в зображеннях з елементами міфічної умовності, фантастичності.

Дизайн-групам пропонується вибір методів проектування за системою Дж. К. Джонса [6]. Студенти під керівництвом викладачів навчалися розчленовувати процес проектування на три ступені: дивергенцію, трансформацію, конвергенцію (аналіз, синтез, оцінювання).

На протязі всієї роботи, студентам наголошували, що головним принципом в етнодизайні має бути культурне наслідування традицій. Але вплив традицій не повинен бути прямим копіюванням. Творчий підхід до сучасного переосмислення форм і декору традиційного декоративно-вжиткового мистецтва дає досить цікаві результати в формотворенні і декоруванні

Так, одна з дизайн-груп, в яку входили дівчата, трансформувала антропоморфні форми дерев'яних іграшок та традиційні форми ляльки-мотанки і кам'яних «баб» українського степу в дерев'яні ляльки (рис. 3). Інша дизайн група розробила дитячий дерев'яний столик для дітей 2-5 років з вмонтованою іграшкою, у вигляді коня з возиком, котрий може переміщується в пазу в кришці столика навпроти сидіння. У возик можна класти речі цікаві дитині а бо ж якусь дитячу їжу. Дитину можна заспокоювати рухом іграшки або зацікавлювати кажучи, що це коник везе їй їсти. Аналогічну іграшку «коник з возиком», але як звичайну іграшку-каталку можна бачити на (рис. 1). Прикладом творчого переосмислення етнічних форм і декору бачимо в іграшках на рис. 2. та рис. 4. Іграшка створена студентом котрий працював не в дизайн-

групі а самостійно, виділяється поєднанням природної форми гілки дерева котра нагадує коня, з її доопрацюванням, та обробленого шматка деревини у формі брички (див. рис. 5). На рис. 2, 3, 5 декором виступають фактура поверхні та колір деревини, котрі є природними для традиційної іграшки з деревини.

Рис. 1. Коник-каталка з возиком

Рис. 2. Кінь з санками

Рис. 3. Дерев'яні ляльки

Рис. 4. Воли з мажєю

Рис. 5. Кінь з бричкою

Висновки. Набуття студентською молоддю знань, умінь і навичок спрямованих на вдосконалення їхньої етнокультурної компетентності, сприяють інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формують у неї здатність швидко реагувати на запити часу і задовольняти потреби в етнічному дизайні.

Етноіграшка – дуже цікавий і змістовний об'єкт для навчання етнодизайну і виховання підростаючого покоління. В навчанні етнодизайну дкрев'яної іграшки важливою його складовою є «школа учнівства» в якій чільне місце посідає творча особистість майстра-педагога.

Важливиим чинником для навчання студентів етнодизайну дерев'яної іграшки є етнічне середовище, котре повинно якнайширше і глибше охоплювати і розкривати особливості традиційного етнокультурного життя українців.

Під час навчання дизайну потрібно враховувати явище функціональної асиметрії мозку людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Руденченко А.А. Автореферат Теоретичні і методичні засади навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (технічні дисципліни) [Електронний ресурс] / А.А. Руденченко – доступу: http://www.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.19/Rydenchenko.pdf.
2. Іграшка, гра, дитина: від обрядової субстанції до сучасних моделей виховання : матеріали Всеукр.наук.-практ. Конф. [«Марка Грушевського читання»] / за ред. О.С. Найдена – К. : Стіло, 2007. – 267 с.
3. Найден О.С. Українська народна іграшка: історія, семантика, образна своєрідність, функціональні особливості / О.С. Найден. – К.: АртЕк, 1999. – 256 с.
4. Герус Л. Українська народна іграшка / Л.Герус – Львів: Афіша, 2004. – 262 с.
5. Руденченко А.А. Методика навчання майбутніх фахівців у галузі

етнодизайну [Електронний ресурс] / А.А. Руденченко // Науковий огляд – 2016 – №9 (30). – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/955>.

6. Джонс К. Дж. Методы проектирования / К. Дж. Джонс; пер. с англ. – М.: Мир, 1986. – 326 с.

Юрій Юсипчук
(Івано-Франківськ, Україна)

НОВІТНІ ТРАДИЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ДЕРЕВА ТА МЕТАЛІРСТВА НА ГУЦУЛЬЩИНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано історію творення та новітні традиції культури мосяжництва і художнього деревообробництва, типологію творів цього мистецтва першої половини ХІХ століття на Гуцульщині.

Ключові слова: мистецтво гуцулів, мосяжництво, художнє деревообробництво, різьблення по дереву, типологія творів гуцульського мосяжництва.

In the article the history of creation and new cultural traditions and artistic metal working Woodworking, typology of works of art of the first half of the nineteenth century Hutsul region.

The need for formation in Ukraine of modern forms of perception historical heritage of our nation require European integration processes, which involve preserving authentic characteristics of each nation. Representant most influential in this process is the cultural heritage of the regions of our country.

Carving and metal working Hutsul among the most recognizable examples of art Ukraine. Therefore, knowledge of their history and technological principles of separation of handicrafts is important to preserve these types of Ukrainian art.

Keywords: hutsul art, metal working, Woodworking art, woodcarving, metal working typology works Hutsul

Актуальність теми зумовлена необхідністю формування в Україні новітньої форми сприймання історичного спадку нашої нації. Цього вимагають євро інтеграційні процеси, які передбачають збереження автентичних ознак кожної нації. Найвпливовішим репрезентантом у цьому процесі є культурна спадщина регіонів нашої держави.

Різьбярство та мосяжництво гуцулів належать до найбільш впізнаваних зразків мистецтва України. Тому знання їх історії та виокремлення технологічних засад цих ремесел є важливим для збереження цих видів українського мистецтва.

Мета нашого дослідження. Більшість дослідників схильні вважати, що різьблення по дереву виникло на Гуцульщині в княжі часи. Але найдавніші автентичні пам'ятки з дерева та металу датуються лише ХVІІ століттям. Можна припустити, що ці твори стали основою, на якій виникла новітня традиція різьблення, точніше, оздоблення дерева (кінець ХІХ - початок ХХ століття), започаткована Ю. Шкрібляком. Саме ці традиції, методології та типологію творів ми спробуємо виокремити у нашому дослідженні.

Відповідно до мети статті, ми поставили такі завдання: вивчити стан дослідження цієї теми в науці: зокрема, в мистецтвознавстві, етнології, культурології; виокремити типологію творів гуцульського мосяжництва; визначити чинники, які зумовили виникнення новітніх традицій у першій половині ХІХ століття; з'ясувати особливості створення таких журналістських матеріалів.

Мета і завдання дослідження зумовлюють комплексний підхід до обрання методів дослідження. Головними з них є: діалектичний метод як загальний метод